

بررسی موانع توسعه گردشگری روستاهای کوهستانی با تأکید بر آب درمانی. مطالعه موردی: روستاهای بخش لاریجان شهرستان آمل

علی اکبر نجفی کانی^{۱*}، کبری نجفی^۲

^۱دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران
^۲دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
تاریخ دریافت: ۹۸/۵/۱؛ تاریخ پذیرش: ۹۸/۹/۲۴

چکیده

امروزه گردشگری از اهمیت ویژه‌ای در اقتصاد ناحیه‌ای برخوردار بوده و نقش کلیدی در توسعه اقتصاد روستایی کشورهای مختلف جهان ایفا می‌کند. به طوری که با توسعه گردشگری روستایی اقتصاد روستایی پویاتر شده و به تبع ارزش افزوده اقتصادی، کیفیت زندگی روستاییان بهبود می‌یابد. بر این اساس هدف این پژوهش بررسی موانع و چالش‌های توسعه گردشگری و ارائه راهکارهایی در راستای توسعه روستاهای کوهستانی شمال ایران به ویژه روستاهای ناحیه مورد مطالعه است. این پژوهش به صورت کاربردی بوده و روش آن به صورت توصیفی-تحلیلی و میدانی است و جامعه آماری روستاییان ساکن در روستاهای کوهستانی بخش لاریجان شهرستان آمل می‌باشند. پس از شناسایی و طراحی شاخص‌ها، پرسش‌نامه‌ای تنظیم شد که با استفاده از فرمول کوکران، ۲۲۰ نفر از روستاییان به عنوان جامعه نمونه انتخاب شدند که با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده عاملی در محیط نرم‌افزاری SPSS، داده‌ها مورد سنجش و تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج حاصل از آزمون فریدمن نشان‌دهنده تفاوت معنادار و ۹۹ درصدی هریک از موانع پیش‌روی توسعه گردشگری روستایی هستند. همچنین نتایج حاصل از آزمون تحلیل عاملی حاکی از آن است که مؤلفه‌های مختلف بررسی شده به عنوان چالش به چهار دسته (عامل) طبقه‌بندی شدند و در مجموع در محدوده این پژوهش بودند. در این بین چالش‌های زیرساختی با ۲۵/۱۸ درصد واریانس مقدار ویژه به عنوان مهم‌ترین چالش محسوب می‌گردد و بعد از آن چالش‌های بهداشتی و زیست‌محیطی با ۱۷/۳۸ درصد از واریانس مقدار ویژه به عنوان دومین عامل محسوب می‌شود. علاوه بر موارد مذکور چالش‌های اقتصادی با ۱۵/۱۹ درصد از واریانس و چالش‌های اجتماعی و فرهنگی با ۱۳/۰۶ درصد از واریانس مقدار ویژه در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که مؤلفه‌های بررسی شده در مجموع ۷۰/۸۱ درصد از واریانس کل موانع توسعه گردشگری در روستاهای کوهستانی محسوب می‌شوند و حدود ۲۹/۱۹ درصد باقی‌مانده مربوط به عواملی هستند که در این پژوهش مورد شناسایی و بررسی قرار نگرفتند.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، اکوتوریسم، توسعه روستایی، آب‌درمانی، بخش لاریجان.

بیان مسئله

تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی قرار دهد. در این میان روستاها متناسب با ساختار فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، محیط جغرافیایی و طبیعی خود شرایط بسیار مطلوب و ویژه‌ای دارند. با توجه به این که امروزه بازدید از مزارع، باغات، بیشه‌زارها، چشمه‌سارها، چشم‌اندازهای فرهنگی و توریستی سکونتگاه‌های

صنعت توریسم می‌تواند زمینه مناسبی را برای سرمایه‌گذاری فراهم سازد و با اتکای کمتر به منابع، فرصتی را در اختیار کشورهای کمتر توسعه‌یافته برای تحریک رشد اقتصادی خویش در راستای افزایش

روستایی مورد توجه جامعه مهمان و گردشگران است، برنامه‌ریزی برای استفاده بهینه از آنها در راستای توسعه گردشگری روستایی امری اجتناب‌ناپذیر است. از اینرو لویس ترنر گردشگری را امیدبخش‌ترین و پیچیده‌ترین صنعتی می‌داند که جهان سوم با آن روبروست و معتقد است گردشگری بیشترین قابلیت را برای جانشینی دیگر صنایع درآمدزا دارد (Rayan, 1995: 256). تا آنجا که بسیاری از دانشمندان آن را گذرنامه توسعه قلمداد می‌کنند. امروزه گردشگری در ابعاد جهانی حدود ۱۰ درصد تولید ناخالص ملی، ۱۰ درصد اشتغال و ۵ درصد سرمایه‌گذاری را به خود اختصاص داده است (خواجeh شاهکوهی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳). به نحوی که به استناد آمار میزان درآمد حاصل از بخش گردشگری در بعضی از کشورها بیشتر از درآمد نفت کشورمان است (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴).

شهرستان آمل به ویژه بخش کوهستانی و ییلاقی لاریجان با دارا بودن قابلیت‌های فراوان و چشم‌اندازهای جغرافیایی متنوع دارای توان‌های بالقوه و بالفعل مناسبی برای جذب گردشگر است. قله دماوند به عنوان بام ایران، دره و دریاچه سد لار، آب معدنی لاریجان، آبشار شاهان‌دشت، آب معدنی اسک و استرابکو، آبگرم رینه، غارهای متعدد، یخچال‌های طبیعی، چشمه‌ها و رودهای متعدد از چشم‌اندازهای توریستی آن به شمار می‌آیند. از جاذبه‌های بسیار مهم این ناحیه، آبگرم لاریجان است که علاقه‌مندان بسیاری را به سوی خود جذب می‌کند. چشمه آبگرم لاریجان که به صورت طبیعی در دامنه کوه دماوند می‌جوشد، سالیان درازی است که عموم مردم از آن استفاده می‌کنند و مسافران زیادی نیز به منظور معالجه بیماری‌های مختلف به این منطقه ییلاقی سفر می‌کنند، به نحوی که وجود گرمابه دوره شاه‌عباس صفوی نشان‌دهنده اهمیت روستاهای پای قله دماوند به منظور آب‌درمانی از دیرباز تا عصر حاضر است. از سوی دیگر با این‌که روستاهای بخش لاریجان در زمینه جاذبه‌های توریستی توان‌های بسیار زیادی دارد، اما بسیاری از این توان‌ها همانند سایر نقاط کشورمان به فعلیت در نیامده و مورد استفاده صحیح قرار

نگرفتند. این روستاها فاقد امکانات و تجهیزات زیربنایی مثل شبکه آبرسانی مطلوب، سیستم تصفیه پساب‌های آبگرم و ... هستند. لذا شناخت جامع، طراحی و مدیریت صحیح در راستای توسعه گردشگری روستایی امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. براین اساس این پژوهش، با بررسی و تبیین عوامل مهم توسعه گردشگری سعی دارد با در نظر گرفتن رفاه نسل‌های حال و آینده، بهبود کیفیت زندگی و بالاخره ارتقاء سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی و ایجاد محیط زیست سالم روستایی در بخش لاریجان را مورد توجه قرار دهد (زنده‌دل، ۱۳۷۹: ۵۹؛ گراتسل و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۶۱؛ غفوری، ۱۳۶۶: ۱۲۲). با توجه به مسائل مذکور پرسش‌های اساسی پژوهش به شرح زیر مطرح می‌گردد:

- ۱- مهم‌ترین چالش‌های گردشگری روستایی در روستاهای مورد مطالعه چه می‌باشند؟
- ۲- راهکارهای کلیدی به منظور حل مسایل گردشگری در نواحی روستایی کدامند؟

مبانی نظری پژوهش

توسعه پایدار گردشگری: توسعه پایدار گردشگری به مثابه توسعه درون‌زا، توسعه متعادل و متوازن و توسعه همه‌جانبه است. بدیهی است که توسعه درون‌زا متکی بر منابع محلی بوده و توسعه متعادل نیز به کاهش نابرابری‌های محیطی توجه دارد. در دیدگاه توسعه پایدار نه تنها نیازهای بازار مورد توجه است، بلکه نیازهای جامعه و محیط زیست طبیعی نیز مورد توجه و تأکید قرار می‌گیرد. بر اساس بیانیه برلین (۱۹۹۷) گردشگری باید به طریقی توسعه یابد که به جامعه محلی سود برساند، اقتصاد محلی آن را تقویت کند، نیروی کار محلی را به استخدام در آورد و در چارچوب پایداری اکولوژیکی، مواد محلی، تولیدات کشاورزی محلی و مهارت‌های سنتی را مورد استفاده قرار دهد. برای تضمین جریان منافع به جامعه محلی، مکانیسم‌ها شامل سیاست‌ها و قوانین باید مطرح شوند. فعالیت‌های گردشگری باید ویژگی‌های اکولوژیکی و ظرفیت‌های محیط محلی را مورد توجه قرار دهند و همه تلاش‌ها باید برای توجه کردن به شیوه زندگی

فرهنگی و زیست‌محیطی مورد توجه قرار می‌گیرد (Hall, 2001: 121).

به‌طور کلی در بُعد اقتصادی افزایش فرصت‌های شغلی، ایجاد اشتغال، افزایش درآمد، افزایش زمینه‌های سرمایه‌گذاری، بالا رفتن استانداردهای زندگی و معرفی توانمندی‌های بالقوه منطقه برای سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های تجاری از پیامدهای مطلوب توسعه گردشگری روستایی است (Crampton, 1998: 120). نتایج تحقیقات متعدد نشان می‌دهد که گردشگری به کاهش بیکاری و کسب درآمد منتهی می‌گردد (Doswell, 1997: 423). اما از سوی دیگر ایجاد تورم در جامعه محلی، افزایش بورس‌بازی املاک، از دست رفتن فرصت‌های بهتر برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های دیگر اقتصادی از پیامدهای منفی گردشگری روستایی به شمار می‌رود (Tosum, 2001: 289).

از حیث اجتماعی - فرهنگی نیز افزایش سطح پایداری منافع جامعه میزبان و مشارکت آنها در فعالیت‌های متنوع، تقویت ارزش‌ها و سنن محلی در منطقه، تقویت روح همبستگی و مشارکت در جامعه میزبان، افزایش مهارت‌های مدیران و برنامه‌ریزان محلی برای توسعه گردشگری جزء بازخوردهای مطلوب به شمار می‌رود. اما از سوی دیگر افزایش جرم و جنایت، تغییر ساختار جامعه و اختلالات اجتماعی، ایجاد تعارض اجتماعی به تبع عدم همگنی و تجانس بین گردشگران و جامعه میزبان از پیامدهای منفی آن محسوب می‌شوند (Richards, 2000: 20). به عبارت ساده‌تر گردشگری در نظام ارزش‌های افراد و جامعه، الگوی رفتاری، ساختارهای اجتماعی، سبک و کیفیت زندگی جامعه میزبان و گردشگران تأثیرگذار است (Lowch, 2001: 871).

همچنین از پیامدهای مثبت توسعه گردشگری در زمینه زیست‌محیطی می‌توان به افزایش گرایش‌های زیباشناختی و بهره‌مندی معنوی از شگفتی‌های طبیعت، اختصاص بخشی از درآمدهای گردشگری به محافظت از جذابیت‌های طبیعی، حفظ منابع طبیعی و ایجاد پارک‌های ملی، بهبود سیستم‌های مدیریت ضایعات و ترویج حساسیت و آگاهی نسبت به

سنتی و فرهنگ‌ها صورت گیرد (جباری، ۱۳۹۸: ۷۳؛ متولی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۱). توسعه پایدار گردشگری فرایندی است که با کیفیت زندگی جامعه میزبان، تأمین تقاضای بازدیدکنندگان یا جامعه مهمان و به همان نسبت محافظت محیط طبیعی و انسانی در ارتباط است. متولیان گردشگری باید برای نسل‌های آینده از جاذبه‌ها و سرمایه‌های طبیعی و تاریخی به همان اندازه که به آنها به ارث رسیده است باقی بگذارند و این مسئولیتی اساسی در توسعه پایدار گردشگری روستایی است (صفرآبادی، ۱۳۹۸: ۲۲۸؛ گیلانده و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۱). در چارچوب توسعه پایدار چهار رویکرد استراتژیک در زمینه مدیریت بازدیدکنندگان وجود دارد که عبارتند از:

- مدیریت عرصه فرصت‌های گردشگری یا بازدیدکننده
- مدیریت تقاضای بازدید
- مدیریت قابلیت منابع برای کاربری زمین
- مدیریت اثرات استفاده از کاربری‌ها.

جوامعی که گردشگری را به عنوان اهرم توسعه انتخاب می‌کند، باید سایر محدودیت‌هایی که منطقه طبیعی را در بر گرفته بشناسند. علی‌رغم این چالش‌ها، به نظر می‌رسد که توسعه پایدار گردشگری و اصول مورد حمایت آن با منافع و علایق جامعه محلی نسبت به استراتژی سنتی گردشگری، سازگاری بیشتری دارد. توسعه پایدار گردشگری تأکید می‌کند که مردم محلی باید نوعی توسعه مناسب و مطلوب برای منطقه‌شان را تعیین کنند. علاوه بر این نوع توسعه، تجربه گردشگری باید شیوع زندگی و عادات و آداب مردم محلی و ارتباط آنها با محیط طبیعی را منعکس کند (قدیری‌معصوم، ۱۳۹۹: ۳۵؛ نجفی‌کانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۲۴). توسعه پایدار گردشگری باید از نظر اکولوژیکی پاسخگو، از نظر اجتماعی سازگار، از نظر فرهنگی درخور، از نظر سیاسی عادلانه، از نظر تکنولوژیکی مورد حمایت و سرانجام از نظر اقتصادی کارآمد برای جامعه میزبان باشد. امروزه طبقه‌بندی‌های مختلفی از پیامدهای گردشگری به چشم می‌خورد که یکی از رایج‌ترین آنها براساس مثبت و منفی بودن در سه بُعد اقتصادی، اجتماعی -

فرصت‌های شغلی، توزیع منافع بین روستاییان، کاهش نابرابری و توازن و تعادل منطقه‌ای مورد تأکید قرار می‌گیرد (رسال‌ور و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۹۳).

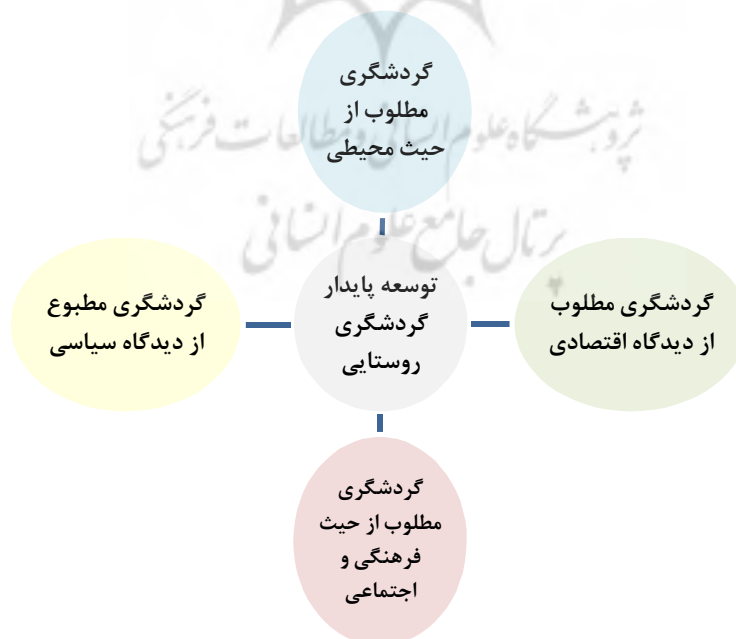
گردشگری مطلوب از دیدگاه فرهنگی و اجتماعی: هدف برنامه‌ریزان در این دیدگاه بیشینه نمودن تأثیرات مثبت و کم نمودن تأثیرات منفی متقابل جوامع بر یکدیگر است. در این دیدگاه جامعه مهمان و میزبان نه تنها بر یکدیگر آسیبی نمی‌رسانند بلکه به یکدیگر سود می‌دهند (مختاری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۷۳).

گردشگری مطبوع از دیدگاه سیاسی: از دیدگاه سیاستمداران گردشگری خوب آن نوع گردشگری است که از نظر امنیت ملی صدمه‌ای بر جامعه وارد نسازد و باعث تقویت روابط حسنه متقابل بین جوامع، ملت‌ها و دولت‌ها گردد. با توجه به تنوع قومی، زبانی، نژادی و مذهبی در کشور، گردشگری درون‌مرزی باید به همگنی و وحدت بیش از پیش بین اقوام و اقلیت‌ها بینجامد و از افتراق و منازعات بپرهیزد. همچنین در گردشگری برون‌مرزی نیز حفظ حقوق و منافع جامعه مهمان و میزبان بسیار حایز اهمیت است (نجفی‌کانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۴۳؛ پاپلی یزدی، ۱۳۸۱: ۴۹).

سیستم‌های اکولوژیکی اشاره کرد (Gunn & Var, 1982: 94-97; Mathison, 2002: 77). اما از منظر دیگر تغییر در محیط طبیعی و حیات وحش، شلوغی و ترافیک، تغییرات در فرایندهای طبیعی مثل تخریب منابع از پیامدهای منفی آن به شمار می‌آید (Pearece, 1989: 153). به‌طور کلی پیامدهای منفی زیست‌محیطی شامل آلودگی‌های آب، خاک، صوتی، هوا، نما و منظر روستایی، مصرف بی‌رویه منابع و رفتارهای نامناسب ساکنان و گردشگران محیط زیست می‌گردد (Rosanna, 2007: 28; Nrayan, 2002: 341). امروزه توسعه پایدار گردشگری روستایی باعث مدیریت منابع به شیوه مناسب می‌گردد و هدف غایی و مقصد گردشگری پایدار شکل‌گیری نظام گردشگری مطلوب از دیدگاه‌های مختلف است (شکل ۱).

گردشگری مطلوب از دیدگاه محیطی: از نظر متخصصان محیطی گردشگری مطلوب باید ضمن کاهش خسارات بر محیط حداکثر بهره‌برداری را از آن به عمل آورد. در این دیدگاه حفظ محیط زیست در اولویت قرار دارد (سلاطی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۷).

گردشگری مطلوب از حیث اقتصادی: از دیدگاه برنامه‌ریزی منطقه‌ای به دست آوردن منافع اقتصادی هدف اصلی نیست. بلکه توزیع مناسب درآمد،

شکل ۱: توسعه پایدار گردشگری

روش تحقیق

این پژوهش از نوع کاربردی و از نظر روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است. جامعه نمونه از بین روستاییان ساکن در روستاهای دارای آبدرمانی از قبیل آبگرم، آب اسک و استرابکو واقع در بخش لاریجان شهرستان آمل با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۲۲۰ نفر انتخاب شدند که به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده / سیستماتیک تعیین شده و مورد مطالعه و سنجش قرار گرفتند. به منظور بررسی پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی توسعه گردشگری در جامعه هدف از نرم‌افزار Spss استفاده گردید و مؤلفه‌ها با استفاده از آماره‌های توصیفی، فریدمن و تحلیل‌عاملی مورد تجزیه و تحلیل و سنجش قرار گرفتند.

اولویت‌بندی و خلاصه‌سازی با استفاده از تکنیک

تحلیل‌عاملی: تحلیل‌عاملی یکی از روش‌های آماری چندمتغیره است که بین مجموعه فراوانی از متغیرهای به ظاهر بی‌ارتباط، رابطه‌ای خاص را تحت یک مدل فرضی برقرار می‌کند. این روش مختص موضوعاتی با داده‌های انبوه است، زیرا تحلیل جداول عددی بزرگ با روش آمار کلاسیک که تاکنون مورد مطالعه قرار می‌گرفت ساده نیست. برای تحلیل چنین داده‌هایی روش تحلیل‌عاملی را به کار می‌برند که توان کافی برای تجزیه و تحلیل داده‌های انبوه را دارد. فرض بنیادی در تکنیک تحلیل‌عاملی این است که عامل‌های زیربنایی متغیرها را می‌توان برای تبیین پدیده‌های پیچیده به کار برد و همبستگی‌های مشاهده شده بین متغیرها حاصل اشتراک آن‌ها در این عامل‌هاست. مفروض بنیادی در تکنیک تحلیل‌عاملی این است که عامل‌های زیربنایی متغیرها را می‌توان برای تبیین پدیده‌های پیچیده به کار برد و همبستگی‌های مشاهده شده بین متغیرها حاصل اشتراک آن‌ها در این عامل‌هاست. عامل، متغیر جدیدی است که از طریق ترکیب خطی نمره‌های اصلی متغیرهای مشاهده شده براساس رابطه زیر محاسبه می‌گردد:

$$F_j = W_{j1}X_1 + W_{j2}X_2 + W_{j3}X_3 + \dots + W_{j1} = \sum_1^p W_{j1}X_i$$

که در آن:

W بیانگر ضرایب نمره عوامل و p معرف تعداد متغیرها است. مبانی ریاضی تحلیل‌عاملی، بر حسب مقدار و نوع واریانس هر متغیر (X_j) که توسط عامل‌های موجود در مدل توجیه می‌شود، متفاوت است.

مراحل اجرای تحلیل‌عاملی

مرحله اول: ارزیابی تناسب داده‌ها برای تحلیل‌عاملی

برای ارزیابی توانایی عاملی داده‌ها دو شاخص آماری توسط SPSS ایجاد می‌شود:

شاخص KMO: شاخص کایزر-مایر-الکین (KMO) مشخص می‌کند که آیا تحلیل‌عاملی بر روی داده‌های جمع‌آوری شده قابل اجراست. KMO شدت همبستگی‌های متقابل بین پرسش‌ها یا متغیرها را بررسی می‌کند. چنانچه تعداد همبستگی‌های بالاتر از ۰.۳ کم باشد، تحلیل‌عاملی مناسب نخواهد بود. حداقل KMO از طرف متخصصان متفاوت بیان شده است. این شاخص در دامنه صفر تا یک قرار دارد اگر مقدار شاخص نزدیک به یک باشد، داده‌های مورد نظر برای تحلیل‌عاملی مناسب هستند.

آزمون کرویت بارتل: دومین آزمون تأییدی که می‌بایست قبل از اجرای دستور تحلیل‌عاملی به کار گرفته شود، آزمون کرویت بارتل است. یکی از مفروض‌های اساسی در تحلیل‌عاملی این است که بین متغیرها باید همبستگی وجود داشته باشد. اگر متغیرها مستقل از یکدیگر باشند به کارگیری مدل تحلیل‌عاملی مناسب نیست. آزمون کرویت بارتل به ارزیابی این پرسش می‌پردازد: ماتریس همبستگی که پایه تحلیل‌عاملی قرار می‌گیرد، در جامعه برابر صفر است. فرض صفر به صورت $H_0: \rho_{ij} = 0$ می‌باشد.

- اگر H_0 در آزمون آزمون کرویت بارتل رد شود (یعنی $p \leq \alpha$ باشد)، اجرای تحلیل‌عاملی مورد تأیید است.

- اگر H_0 در آزمون آزمون کرویت بارتل رد نشود (یعنی $p < \alpha$ باشد)، دلیلی برای اجرای تحلیل‌عاملی وجود ندارد.

نکته: α سطح خطا می‌باشد که معمولاً ۰/۰۵ در نظر گرفته می‌شود.

مرحله دوم: استخراج عامل‌ها

استخراج عامل‌ها شامل مشخص کردن کمترین تعداد عامل‌هایی است که می‌توان برای بهترین بازنمایی همبستگی‌های متقابل بین مجموعه متغیرها به کار برد. روش‌های مختلفی برای استخراج عامل‌ها وجود دارد که متداول‌ترین آن‌ها عبارتند از:

تحلیل مولفه اصلی^۲ (PCA): تحلیل مولفه اصلی در فرایند استخراج بر روی قطر اصلی ماتریس همبستگی عدد ۱ را قرار می‌دهد. در روش تحلیل مولفه اصلی زمانی که قطر ماتریس همبستگی تغییر نکند، مولفه‌های اصلی که به عنوان معادله‌های ریاضی متغیرهای اصلی تعریف شدند، استخراج می‌گردد. این روش به نسبت سایر روش‌های تحلیل عاملی زمان کمتری نیاز دارد و براساس آن هر تغییری می‌تواند به n مولفه تجزیه شود و پیش‌بینی دقیقی از این مولفه به عمل آورد.

بیشینه احتمال: این روش نه تنها در تحلیل عاملی اکتشافی بلکه در تحلیل عاملی تأییدی نیز پرکاربردترین روش است. این روش به جای بازتولید داده‌های نمونه می‌کوشد با استفاده از داده‌های نمونه به طور مستقیم ماتریس کوواریانس جامعه را برآورد کند. برآورد بهتر پارامترهای جامعه به نتایج تکرارپذیرتری منجر خواهد شد.

عامل‌یابی محور اصلی: این روش که روش عامل‌های اصلی نامیده می‌شود، در فرایند استخراج از برآورد اشتراکات (اندازه واریانس مشترک) در قطر ماتریس استفاده می‌شود.

عامل‌یابی آلفا: عامل‌یابی آلفا نیز با برآورد اشتراک در قطر ماتریس آغاز می‌شود. راهبرد استخراج آن برای بیشینه ساختن اعتبار عامل‌ها (که با ضریب آلفای کرون‌باخ تعریف می‌شود) طراحی شده است. اگر پژوهشگر قصد پیش‌بینی و برآورد بیشینه واریانس متغیر وابسته را در نظر دارد، مؤلفه اصلی به دلیل جذب بیشترین مقدار واریانس مشترک و اختصاصی

مقدم است. زمانی که متغیرهای تحقیق فاصله‌ای هستند، روش‌های بیشینه احتمال و عامل‌یابی محور اصلی متداول‌تر هستند. اگر توزیع داده‌ها تقریباً نرمال باشند، روش بیشینه احتمال بهترین انتخاب است. بدون شک از لحاظ نظری تحلیل عوامل با روش‌های حداکثر درست‌نمایی و عامل‌یابی محور اصلی جهت استخراج عامل نسبت به روش مؤلفه اصلی دقیق‌تر است اما هر چه تعداد متغیرهای دخیل در تحلیل و وزن بارعاملی این متغیرها بیشتر باشد تفاوت میان نتایج شیوه‌های استخراج عوامل کاهش پیدا می‌کند (کلانتری، ۱۳۸۲: ۳۲۰-۲۸۰)

انتخاب تعداد عامل‌ها: برای انتخاب تعداد عامل‌ها معیارهای مختلفی وجود دارد که ممکن است هر یک از آن‌ها نتایج متفاوتی را به همراه داشته باشند. از اینرو باید نتایج مختلف را با هم مقایسه کنیم تا به نتیجه‌گیری درستی درباره تعداد عامل‌ها برسیم.

مقدار واریانس پیش‌بینی شده متغیرها توسط عامل‌ها: در این روش برای انتخاب تعداد عامل‌ها، درصد‌های تجمعی واریانس به دست آمده توسط عامل‌ها ملاک عمل قرار می‌گیرد. یعنی تنها عامل‌هایی را می‌پذیریم که میزان کافی از واریانس متغیرها را تبیین کنند. این مقدار در رشته‌های علوم پزشکی و رشته‌های مشابه ۸۰ تا ۹۰ درصد و در رشته‌های علوم اجتماعی و انسانی معمولاً ۶۰ درصد است.

معیار کایرز: بر اساس آزمون کایزر تنها عامل‌هایی را انتخاب و حفظ می‌کنیم که مقدار ویژه آن‌ها بالاتر از ۱ باشد.

آزمون اسکری کتل: نمایش تصویری و گرافیکی، مقادیر ویژه هر یک از متغیرها توسط نمودار اسکری (Scree) نشان داده می‌شود. آزمون اسکری برای اولین بار توسط آربی کتل (۱۹۹۶) مطرح شده که سال‌ها بعد به نام نمودار اسکری مورد استفاده قرار گرفته است. در این نمودار بر روی محور افقی (Xها) عامل‌ها و روی محور عمودی (Yها) مقدار ویژه متناظر با هر عامل قرار می‌گیرد. از طریق نمودار اسکری می‌توان تعداد عامل‌های استخراجی را برآورد نمود. نمودار اسکری به دو صورت

چرخش متعامد / ناهمبسته: چرخش متعامد منجر به راه‌حلی‌هایی می‌شود که تفسیر و گزارش آن‌ها ساده و راحت است. ولی در این روش فرض بر این است که سازه‌های زیربنایی مستقل هستند و همبستگی ندارند. به عبارت دیگر عامل‌ها طوری چرخانده می‌شوند که با یکدیگر زاویه ۹۰ درجه دارند.

متمایل / ناهمبسته: روش‌های متمایل به عامل‌ها این امکان را می‌دهند که همبسته باشند، ولی تفسیر آن دشوارتر است. در نرم‌افزار SPSS، روش‌های چرخش متعامد شامل واریماکس، کواریتمکس، اکومکس و دو روش متمایل بنام‌های ابلیمن مستقیم و پرومکس وجود دارد. از بین مجموعه روش‌های چرخش معروف‌ترین و پرکاربردترین روش، چرخش واریماکس می‌باشد. در چرخش واریماکس استقلال بین عامل‌های ریاضی حفظ می‌شود. این موضوع از نظر مهندسی به این معنی است که در موقع چرخش محورها متعامد باقی می‌مانند. به عبارت دیگر از طریق حفظ زوایای قائمه عامل‌ها عمود بر هم می‌مانند. از طریق چرخش واریماکس عامل‌ها به محورهای جدید انتقال داده می‌شوند تا از آن طریق مجموعه شاخص‌های آزمون با ساختار ساده‌ای که نمایشگر خطوط اصلی و نسبتاً واضح، جهت رسیدن به راه‌حلی‌های تفسیرپذیر باشد، امکان‌پذیر گردد. با وجود این‌که سایر روش‌های چرخش تفسیرهای متفاوتی دارند، اما همه آن‌ها صرفاً با هدف به حداکثر رساندن رابطه بین متغیرها و برخی از عامل‌ها به کار گرفته می‌شوند (کلانتری، ۱۳۹۶: ۹۸-۶۰).

مرحله ۴: نام‌گذاری عوامل: یکی از مشکل‌ترین و در عین حال مهم‌ترین مراحل تحلیل عوامل، نام‌گذاری عامل‌های استخراجی است. نام‌گذاری عوامل استخراجی تحت تأثیر دو عامل بررسی فنی آیتم‌های یک عامل و اصول محیطی حاکم بر آیتم‌های عامل می‌باشد. اگرچه بارهای عاملی هر عامل نمایش‌دهنده یک صفت اشتراکی است که عامل موردنظر آن را اندازه‌گیری می‌کند، اما باید توجه داشت که صرفاً با استفاده از بارعاملی نمی‌توان به نام‌گذاری صفت

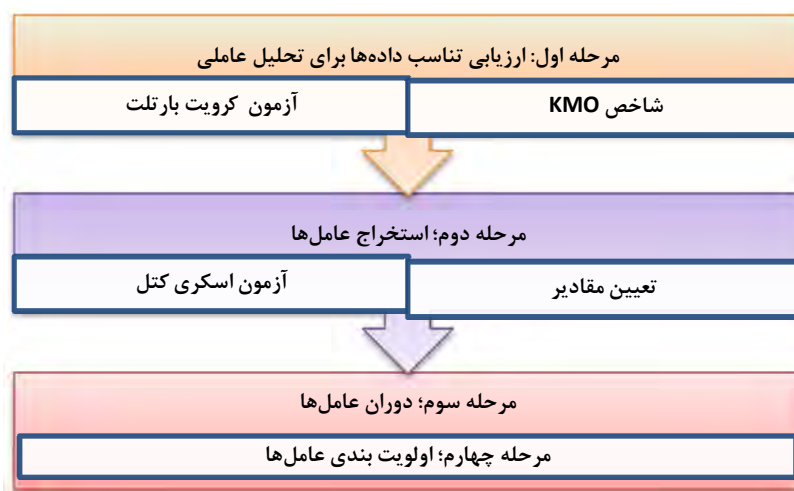
تفسیر می‌شود. یکی از طریق روش آماری که بر اساس آن، عامل‌هایی که مقدار ویژه بالاتر از یک دارند به عنوان عامل استخراجی انتخاب می‌شوند و دیگری روش چشمی است که بر اساس آن بر روی عاملی که بالاترین مقدار ویژه را دارد، یک خط‌کش قرار می‌دهیم تا بر عامل‌هایی که ستاره‌های آن موازی با محور X نشدند به صورت زاویه می‌چرخد، به این صورت آن عامل‌هایی که روی آن خط‌کش یا در زاویه‌های حرکت داده شده آن خط‌کش قرار می‌گیرند به طور تقریبی به عنوان عوامل استخراجی انتخاب می‌شوند. چیزی که در این نمودار اهمیت دارد تغییر جهت در شکل نمودار است. با توجه به نمودار Scree، تنها عامل‌های بالای نقطه تغییر حفظ یا نگه داشته می‌شوند. اشکال این آزمون این است که تفسیر آن ذهنی‌تر است و افراد مختلف ممکن است نتایج متفاوتی از آن نمودار استنباط کنند.

تحلیل موازی: در این روش مقادیر ویژه مشاهده شده در داده‌ها با مقادیر ویژه‌ای که از داده‌های تصادفی انتظار می‌رود، مقایسه می‌شوند. یکی از راه‌های اجرای تحلیل موازی یک روش کامپیوتری به نام Monte Carlo PCA است که به منظور تصادفی کردن نمرات هر متغیر در فایل داده‌ها به کار می‌رود. تا زمانی که مقدار ویژه به دست آمده از SPSS بزرگتر از مقدار ویژه متناظر در نمرات تصادفی باشد، آن عامل حفظ می‌شود.

مرحله ۳: چرخش عامل‌ها: برای این‌که رابطه بین آیتم‌ها و عامل‌ها به حداکثر برسد، باید محورها چرخانده شوند. از طریق چرخش عامل‌ها بهترین ترکیب آیتم‌ها و ساختار عاملی ایجاد می‌شود. عمده‌ترین هدف در چرخش عامل‌ها، تحول ساختار عاملی به یک ساختار ساده از بارعاملی است که به سادگی بتوان مورد تفسیر قرار داد. تفسیر عامل‌های ماتریس چرخش‌یافته بسیار ساده‌تر از تفسیر عامل‌های ماتریس چرخش‌نیافته می‌باشد (کلایمن، ۲۰۰۱: ۴۶-۱۴۲).

روش‌های چرخش

مکنونی که عامل قصد اندازه‌گیری آن را دارد، شرط لازم است اما شرط کافی نیست (شکل ۲) پرداخت. بنابراین بار عاملی برای نام‌گذاری عامل،

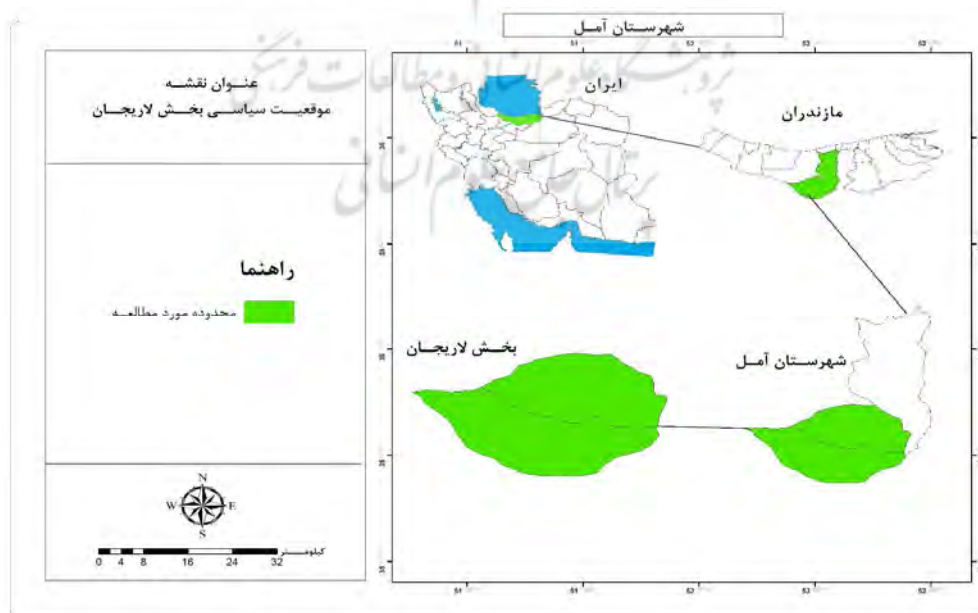

شکل ۲: مراحل انجام تحلیل عاملی

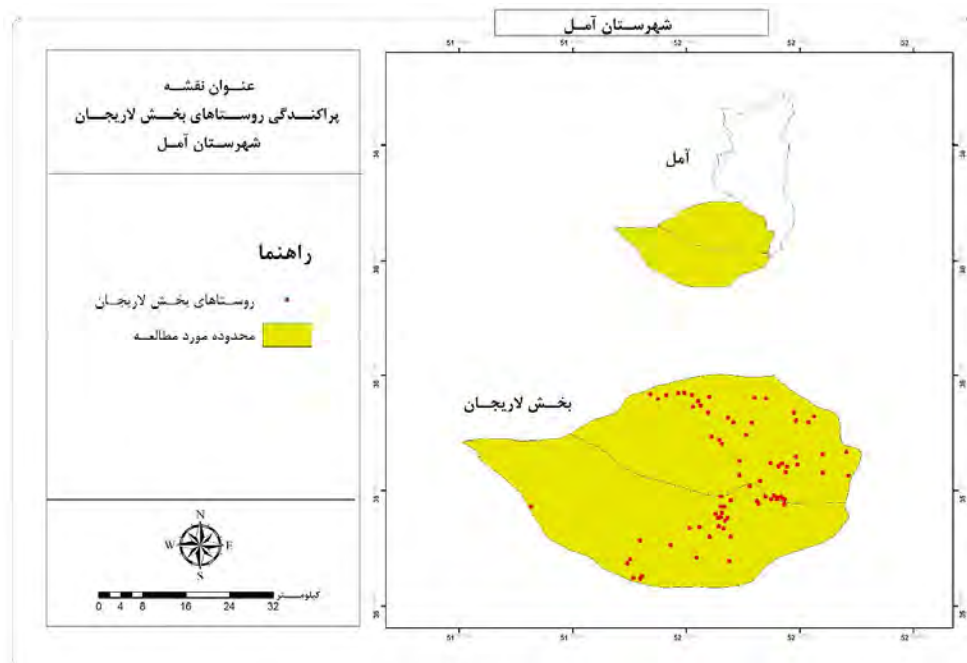
و ۲۵ دقیقه عرض شمالی واقع است. این شهرستان حدود ۷۰ کیلومتر از مرکز استان فاصله دارد. آمل از شمال به شهرستان‌های فریدون‌کنار و محمودآباد، از شرق به شهرستان بابل، از غرب به شهرستان نور و از جنوب به دامنه‌های شمالی البرز مرکزی و شهرستان تهران محدود می‌گردد (نقشه‌های ۱ و ۲).

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهرستان آمل به‌عنوان یکی از شهرهای بزرگ استان مازندران در قسمت مرکزی آن واقع است. آمل براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ دارای ۴۰۱۶۳۹ نفر جمعیت می‌باشند. این شهرستان مشتمل بر ۵ بخش بنام‌های مرکزی، لاریجان، دابودشت، دشت‌سر و امامزاده عبدالله است. آمل در ۵۲ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه

نقشه ۱: موقعیت سیاسی بخش لاریجان شهرستان آمل

نقشه ۲: پراکندگی روستاهای بخش لاریجان شهرستان آمل

نتایج و بحث

بررسی موانع توسعه توریسم در روستاهای کوهستانی: در این پژوهش مؤلفه‌های زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مورد توجه و بررسی قرار گرفت و بر مبنای آن شاخص‌های متعددی به‌منظور اندازه‌گیری و سنجش موانع توسعه گردشگری طراحی گردید (جدول ۱). به‌منظور آگاهی از چالش‌های توسعه گردشگری تعداد ۱۸ پرسش طرح شد و در قالب طیف لیکرت و به صورت پنج گزینه‌ای (رتبه ۱ خیلی کم رتبه ۲ کم رتبه ۳ تاحدودی رتبه ۴ زیاد رتبه ۵ خیلی زیاد) روستاییان در ناحیه مورد مطالعه مورد سنجش و آزمون قرار گرفتند. میانگین رتبه‌ای هر یک از پرسش‌های طرح شده اهمیت هر یک

از مؤلفه‌ها را به عنوان موانع و چالش فراروی توسعه توریسم در روستاهای کوهستانی نشان می‌دهد. همچنین نتایج حاصل از آزمون فریدمن حاکی از آن است که بین مؤلفه‌های بررسی شده تا سطح اطمینان ۹۹ درصد تفاوت معناداری وجود دارد. همان‌طوری‌که در جدول زیر مشاهده می‌شود کمبود زیرساخت‌های مناسب مثل اقامتگاه‌ها و... با میانگین رتبه‌ای ۴/۵۱ و عدم امکانات کافی برای ورزش‌های کوهستانی با میانگین ۴/۲۸ بالاترین مقادیر را به خود اختصاص دادند. در مقابل عدم نظارت کافی پلیس امنیتی با میانگین رتبه‌ای ۱/۲۳ و قرارگیری بخش لاریجان در کنار گسل‌های متعدد و فعال با میانگین ۱/۹۳ پایین‌ترین میانگین را به خود اختصاص دادند.

جدول ۱: بررسی موانع توسعه گردشگری در روستاهای کوهستانی

ردیف	چالش‌ها	مجموع وزن‌ها	میانگین رتبه‌ای
۱	کمبود زیرساخت‌های مناسب در روستاهای کوهستانی مثل اقامتگاه‌ها، رستوران، مراکز تفریحی و...	۹۹۴	۴/۵۱
۲	عدم وجود امکانات کافی برای ورزش‌های کوهستانی	۹۴۱	۴/۲۸
۳	وجود ریزش، لغزش و خزش در جاده هراز	۷۹۸	۳/۶۳
۴	احتمال وقوع سیل در ناحیه مورد مطالعه	۴۶۶	۲/۱۲
۵	تخریب اراضی کشاورزی و مزارع	۵۱۲	۲/۳۳

۱/۹۳	۴۲۶	قرار داشتن بخش لاریجان در مسیر گسل‌های متعدد و فعال	۶
۲/۴۴	۵۳۷	افزایش آلودگی هوا، آب و صوتی در ناحیه مورد مطالعه	۷
۲/۹۵	۶۴۹	وقوع بهمن در فصول سرد سال	۸
۲/۲۴	۴۹۳	نبود مکان مجزا جهت پیاده‌روی و دوچرخه سواری	۹
۲/۵۷	۵۶۷	افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران در نواحی روستایی	۱۰
۴/۲۴	۹۳۴	خدمات‌رسانی نامناسب سازمان‌های متولی به ویژه سازمان گردشگری	۱۱
۳/۲۳	۷۱۰	شبکه حمل و نقل جاده‌ای نامناسب	۱۲
۳/۴۴	۷۵۷	بورس‌بازی املاک به دلیل هجوم سرمایه‌گذاران در این ناحیه	۱۳
۳/۹۴	۸۶۷	افزایش قیمت زمین	۱۴
۲/۹۲	۶۴۲	از بین رفتن فرهنگ و آداب و رسوم محلی	۱۵
۱/۲۳	۲۷۱	عدم نظارت کافی پلیس امنیتی	۱۶
۳/۴۵	۷۵۹	عدم خدمات‌رسانی مسولان راه و ترابری به خصوص در فصول سرد سال	۱۷
۳/۸۹	۸۵۶	کمبود امکانات بهداشتی و درمانی	۱۸

میانگین رتبه‌ها برای هر مولفه در طیف لیکرت: (رتبه ۱ خیلی کم رتبه ۲ کم رتبه ۳ تاحدودی رتبه ۴ زیاد رتبه ۵ خیلی زیاد)

بررسی چالش‌های توسعه توریسم با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی: براساس یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی مقدار KMO توسعه توریسم برابر با ۰/۷۳۸ و مقدار بارتلت آن برابر با ۱۵۳۳/۱۲۱ می‌باشد

که سطح معناداری ۹۹ درصدی را نشان می‌دهند. این نتیجه حاکی از همبستگی کامل متغیرهای وارد شده برای تحلیل عاملی است. به عبارت دیگر داده‌های بررسی شده برای تحلیل عاملی کفایت می‌کنند.

جدول ۲: مقایسه میانگین چالش‌های توسعه گردشگری با استفاده از آزمون فریدمن

سطح معناداری	درجه آزادی	کای-اسکوئر	آماره فریدمن	مولفه‌ها
***,000	۱۱	۲۰۹/۲۶۷	۱۲/۲۱	کمبود زیرساخت‌های مناسب در روستاهای کوهستانی مثل اقامتگاه‌ها، رستوران، مراکز تفریحی و...
			۱۱/۴۸	عدم وجود امکانات کافی برای ورزش‌های کوهستانی
			۹/۲۴	وجود ریزش، لغزش و خزش در جاده هراز
			۴/۰۵	احتمال وقوع سیل در ناحیه مورد مطالعه
			۵/۶۵	تخریب اراضی کشاورزی و مزارع
			۴/۶۴	قرار داشتن بخش لاریجان در مسیر گسل‌های متعدد و فعال
			۵/۹۸	افزایش آلودگی هوا، آب و صوتی در ناحیه مورد مطالعه
			۶/۶۵	وقوع بهمن در فصول سرد سال
			۴/۶۵	نبود مکان مجزا جهت پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری
			۵/۶۵	افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران در نواحی روستایی
			۱۱/۰۳	خدمات‌رسانی نامناسب سازمان‌های متولی به ویژه سازمان گردشگری
			۸,۱۱	شبکه حمل و نقل جاده‌ای نامناسب
			۸/۲۳	بورس‌بازی املاک به دلیل هجوم سرمایه‌گذاران در این ناحیه
			۹/۸۶	افزایش قیمت زمین
			۶/۱۱	از بین رفتن فرهنگ و آداب و رسوم محلی
			۳/۰۱	عدم نظارت کافی پلیس امنیتی
۸/۴۱	عدم خدمات‌رسانی مسولان راه و ترابری به خصوص در فصول سرد سال			
۹/۰۵	کمبود امکانات بهداشتی و درمانی			

یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸ * معناداری در سطح ۹۹ درصد

جدول ۳: مقدار KMO و آزمون بارتلت

تحلیل‌عاملی	KMO	Bart let test	Sig
چالش‌های توسعه	۰/۷۳۸	۱۵۳۳/۱۲۱	**۰/۰۰۸

** معناداری در سطح ۹۹ درصد

جدول ۴: عوامل استخراج شده از تحلیل‌عاملی

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد واریانس تجمعی
چالش‌های زیرساختی	۶/۲۱	۲۵/۱۸	۲۵/۱۸
چالش‌های بهداشتی و زیست محیطی	۵/۳۱	۱۷/۳۸	۴۲/۵۶
چالش‌های اجتماعی و فرهنگی	۳/۱۲	۱۳/۰۶	۵۵/۶۲
چالش‌های اقتصادی	۴/۱۴	۱۵/۱۹	۷۰/۸۱

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

جدول ۵: تعیین چالش‌های عمده توسعه گردشگری با گویه‌ها و بارعاملی مربوطه

ردیف	نام عامل	متغیرها	بارعاملی
۱	چالش‌های زیرساختی	کمبود زیرساخت‌های مناسب در روستاهای کوهستانی مثل اقامتگاه‌ها، رستوران، سایت‌های تفریحی و ...	۰/۷۶
		عدم وجود امکانات کافی برای ورزش‌های کوهستانی	۰/۷۳
		عدم خدمات‌رسانی مسولان راه و ترابری به خصوص در فصول سرد سال	۰/۶۷
		شبکه حمل و نقل جاده‌ای نامناسب	۰/۶۳
		خدمات‌رسانی نامناسب سازمان‌های متولی به ویژه سازمان گردشگری	۰/۷۱
۲	چالش‌های بهداشتی و زیست محیطی	کمبود امکانات بهداشتی و درمانی	۰/۶۹
		افزایش آلودگی هوا، آب و صوتی در ناحیه مورد مطالعه	۰/۶۱
		وجود ریزش، لغزش و خزش در جاده هراز	۰/۶۹
۳	چالش‌های اجتماعی و فرهنگی	احتمال وقوع بهمین در فصول سرد سال	۰/۵۶
		افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران در نواحی روستایی	۰/۵۹
		از بین رفتن فرهنگ و آداب و رسوم محلی	۰/۵۳
۴	چالش‌های اقتصادی	افزایش قیمت زمین	۰/۶۴
		بورس‌بازی املاک به دلیل هجوم سرمایه‌گذاران در این ناحیه	۰/۶۷
		تخریب اراضی کشاورزی و مزارع	۰/۵۱

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

از واریانس مقدار ویژه به عنوان دومین عامل محسوب می‌شود. به عبارت دیگر کمبود زیرساخت‌های مناسب در روستاهای کوهستانی مثل اقامتگاه‌ها، رستوران‌ها، سایت‌های تفریحی، شبکه حمل و نقل جاده‌ای نامناسب، عدم وجود امکانات کافی برای ورزش‌های کوهستانی مهمترین چالش‌های زیرساختی محسوب می‌گردند که در بخش لاریجان باید مورد توجه مسئولان قرار گیرند. همچنین تخریب اراضی

اولویت‌بندی چالش‌های توسعه توریسم در روستاهای کوهستانی: همان‌طوری که در جدول ۴ مشاهده می‌شود چالش‌های توسعه توریسم در روستاهای کوهستانی به چهار عامل اصلی دسته‌بندی شدند. در این بین چالش‌های زیرساختی با مقدار ویژه ۶/۲۱ و ۲۵/۱۸ درصد واریانس مقدار ویژه به عنوان مهم‌ترین چالش محسوب می‌گردد و بعد از آن چالش‌های بهداشتی و زیست محیطی با ۱۷/۳۸ درصد

گردشگران بسیاری می‌باشند (نجفی‌کانی، ۱۳۸۷: ۱۲۳).

در این پژوهش نتایج حاصل از آزمون مقایسه میانگین فریدمن نشان می‌دهد که هریک از مؤلفه‌های مورد بررسی به عنوان موانع توسعه گردشگری روستاهای بخش لاریجان با یکدیگر تا سطح اطمینان ۹۹ درصد تفاوت معناداری دارند و میزان اهمیت هر یک از آنها در جدول شماره ۲ آمده است. به نحوی که مقادیر بدست آمده نشان دهنده میزان اهمیت هریک از مولفه‌های بررسی شده به عنوان چالش و مانع می‌باشد.

همچنین نتایج حاصل از آزمون تحلیل‌عاملی حاکی از آن است که مؤلفه‌های مختلف بررسی شده به عنوان چالش به چهار دسته (عامل) طبقه‌بندی شدند و در مجموع در محدوده این پژوهش بودند. در این بین چالش‌های زیرساختی با ۲۵/۱۸ درصد واریانس مقدار ویژه به عنوان مهم‌ترین چالش محسوب می‌گردد و بعد از آن چالش‌های بهداشتی و زیست‌محیطی با ۱۷/۳۸ درصد از واریانس مقدار ویژه به عنوان دومین عامل است. علاوه بر موارد مذکور چالش‌های اقتصادی با ۱۵/۱۹ درصد از واریانس و چالش‌های اجتماعی و فرهنگی با ۱۳/۰۶ درصد از واریانس مقدار ویژه در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

پیشنهادها

با توجه به نتایج بدست آمده توجه بیش از پیش مسئولان و برنامه‌ریزان به منظور بهبود و ارتقاء اوضاع اقتصادی و اجتماعی و کاهش پیامدهای زیست‌محیطی و توسعه پایدار گردشگری در روستاهای مورد مطالعه امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. از این رو در راستای تحقق اهداف پژوهش حاضر و توسعه پایدار و همه‌جانبه گردشگری روستایی پیشنهادات زیر را می‌توان برشمرد.

- تشکیل ستادی به نام ستاد گردشگری روستایی با نمایندگانی از مدیران محلی روستایی
- به‌کارگیری نیروهای متخصص و با تجربه در زمینه فعالیت‌های گردشگری روستایی

کشاورزی و مزارع، کمبود امکانات بهداشتی و درمانی، آلودگی آب، هوا و صوتی به عنوان مهم‌ترین آلودگی‌های بهداشتی و محیطی در روستاها محسوب می‌شوند.

علاوه بر موارد مذکور چالش‌های اقتصادی با ۱۵/۱۹ درصد از واریانس، چالش‌های اجتماعی و فرهنگی با ۱۳/۰۶ درصد از واریانس مقدار ویژه در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. براین اساس می‌توان نتیجه گرفت که با توجه به نظرات کارشناسان و روستاییان، مؤلفه‌های بررسی شده در مجموع ۷۰/۸۱ درصد از واریانس کل موانع توسعه توریسم در روستاهای کوهستانی محسوب می‌شوند و حدود ۲۹/۱۹ درصد باقی‌مانده مربوط به عواملی هستند که در این پژوهش بررسی نشدند.

وضعیت قرارگیری مجموعه متغیرهای مرتبط با موضوع تحقیق یعنی چالش‌های توسعه توریسم در روستاهای کوهستانی، با توجه به عوامل استخراج‌شده با فرض واقع شدن متغیرهای دارای بارعاملی بزرگتر از ۰/۵، پس از چرخش عامل‌ها به روش واریماکس و نام‌گذاری عامل‌ها، در نهایت از ۱۸ متغیر وارد شده در تحلیل‌عاملی اکتشافی ۱۴ متغیر با بارعاملی بالای ۰/۵ در عامل‌های مورد نظر طبقه‌بندی شدند (جدول ۵).

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

نتایج مطالعات در بخش گردشگری نشان می‌دهد که گردشگری عامل مهمی در بروز تغییرات مثبت و منفی در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی در سطح محلی و ناحیه‌ای محسوب می‌شود. این فعالیت اگرچه می‌تواند باعث تحول و توسعه نواحی روستایی گردد، اما توأم دارای پیامدهای مطلوب و نامطلوب می‌باشند. قرارگیری بخش لاریجان در کنار رشته کوه البرز و وجود کوه‌های زیبا و چشمه‌های فراوان در این ناحیه سبب شکل‌گیری چشم‌اندازهای طبیعی متنوعی گردیده که چشم هر گردشگری را خیره می‌کند. ویژگی‌های توپوگرافیک- ژئومورفیک این ناحیه به همراه سایر عناصر و عوامل طبیعی مانند چشمه‌های آب‌معدنی فراوان، ظرفیت‌هایی را برای گردشگری روستایی فراهم آورده است که سالیانه جاذب

- توسعه و تجهیز مسیره‌های توریستی و تدوین دفترچه‌های راهنما برای گردشگران و آموزش آنها
- آموزش مدیریت بحران به نیروهای بومی در راستای افزایش ایمنی با توجه به آسیب‌پذیری طبیعی منطقه و احتمال وقوع حوادث پیش‌بینی نشده مثل زلزله، لغزش، ریزش و ...
- بازنگری در خصوص نحوه توزیع امکانات، خدمات و تسهیلات توریستی و اولویت‌دهی تخصیص مجدد این امکانات به ناحیه مورد مطالعه
- احداث مکانی به عنوان مرکز خرید و فروش محصولات کشاورزی، خانگی و صنایع دستی مردم بومی به گردشگران
- ایجاد مشاغل جدید در جهت تنوع بخشیدن فعالیت‌های اقتصاد روستایی
- تقویت همکاری و تعاون بین مردم روستا جهت بهره‌گیری کارآمدتر از فضاهای گردشگری
- حفاظت از منابع طبیعی و انسانی و جلوگیری از آسیب‌پذیری و آلودگی آنها
- تلاش مدیران محلی جهت ساماندهی کاربری‌ها و جلوگیری از تغییرات مخرب کاربری‌های اراضی
- بهبود و گسترش فناوری اطلاعات (IT) در ناحیه مورد مطالعه در راستای توسعه گردشگری روستایی
- مدیریت مواد زاید و توجه به دفع بهداشتی فاضلاب و زباله‌ها در نواحی روستایی
- تعریض و بهسازی معابر همراه با بلوارکشی مسیر، بازنگری و تجدید نظر طرح هادی روستا.
- منابع**
- اسماعیلی، رضا، امیر گندمکار و مجید حبیبی نوخندان، ۱۳۹۰. ارزیابی اقلیم آسایش چند شهر اصلی گردشگری ایران، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای طبیعی، شماره ۵۷، صفحات ۱۸-۱.
 - پاپلی یزدی، محمدحسین و مهدی سقایی، ۱۳۸۵. گردشگری، ماهیت و مفاهیم، انتشارات سمت، تهران.
 - جباری، ایرج و شکوفه عبدلی، ۱۳۹۸. بهره‌برداری اقتصادی و گردشگری از رودخانه‌های استان کرمانشاه و تأثیر آن بر ویژگی‌های زیبایی‌شناختی، فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۳۲، صفحات ۸۸-۷۱.
 - خواج‌شاه‌شاهکوهی، علیرضا و محمد موسوی پارسایی، ۱۳۹۸. تأثیر عملکرد ابعاد محصول مقاصد گردشگر بر رضایتمندی گردشگران یک آنالیز تطبیقی - همبستگی بر حسب خصوصیات دموگرافیکی و اجتماعی، فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۳۲، صفحات ۳۲-۱۳.
 - سلاطی، صدیقه، بهزاد وثیق و عبدالرحمن دیناروند، ۱۳۹۹. مکانیابی مرکز گردشگری رودخانه‌های شهرستان شوش با استفاده از مدل تصمیم‌گیری تاپسیس، موردی: رودخانه دز، کرخه و شاوور، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری و منطقه‌ای، شماره ۳۶، صفحات ۷۲-۵۵.
 - کلانتری، خلیل، ۱۳۹۶. مدل‌های کمی در برنامه‌ریزی (منطقه ای، شهری و روستایی)، انتشارات نما و منظر، تهران.
 - کلانتری، خلیل، ۱۳۸۲. پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی و اقتصادی با استفاده از SPSS، نشر شریف.
 - کلاین، پل، ۲۰۰۱. راهنمای آسان تحلیل عاملی، ترجمه جلال صدرالسادات و اصغر مینایی، انتشارات سمت.
 - رسال‌ور، ناصر، علی پناهی و رضا ولی‌زاده، ۱۳۹۹. آینده‌پژوهی مدیریت سیستمی گردشگری کلانشهر تبریز با تأکید بر رویکرد حکمروایی شایسته، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری و منطقه‌ای، شماره ۳۵، صفحات ۲۰۸-۱۹۱.
 - زننده‌دل، حسن، ۱۳۷۹. مجموعه راه‌های جامع ایرانگردی استان مازندران، نشر ایرانگردی.
 - صفرآبادی، اعظم و علی احمدپور، ۱۳۹۸. برنامه‌ریزی تفرجگاه‌های پیرامون شهرها با تأکید بر گردشگری سلامت، موردی: چشمه آبگرم تودلویه، فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۳۱، صفحات ۲۴۳-۲۲۷.
 - غفاری گیلانده، عطاء ساسان نیکفال مغانلو، منصور مصطفی‌پور و رضا هاشمی معصوم‌آباد، ۱۳۹۹. بررسی مکانی چیدمان پارک‌های شهری و ارائه الگوی بهینه آن با استفاده از مدل ویکور، موردی: پارک‌های منطقه‌ای شهر اردبیل، فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، سال دهم، شماره ۳۵، صفحات ۱۶۰-۱۴۵.
 - غفوری، محمدرضا، ۱۳۶۶. شناخت آب‌معدنی و چشمه‌های معدنی ایران، انتشارات دانشگاه تهران.

- Geography of Tourism and Recreation, Routledge.
24. Mathison, A., and Wall, G. 1982, Tourism: Economic, Physical and Social Impacts, London: Longman.
25. Low, Ch. 2001. Urban tourism: selected case studies, urban tourism project working paper No. 1, department of geography, university of Salford.
26. Pearce, D.G. 1989. Tourism and Regional Development in the European Community, Tourism Management.
27. Richards, G. 2000. Tourism and the world of culture and Heritage, Tourism Recreation Research, Vol. 25.
28. Tosum, C. 2001. Host Perception of Impact: A Comparative Tourism Study. Annals of Tourism Research, Vol. 29.
29. Najafi Kani, A. and Arekhi, S. 2014, The role of Tourism in Rural Areas Development with Emphasis on Hydrotherapy, Case study: Larijan District in Amol Township. IJACS, 261-267.
30. Najafi Kani, A. 2017. A Study of challenges and opportunities for the development of tourism in coastal villages: the case study of villages in babolsar. Ijese. pp: 1765-1776.
31. Najafi Kani, A. 2010. The Role of Ecotourism in Economic Development of the Caspian Sea Coast, Case study: Mazandaran province, 5th Annual International Conference on Tourism (2-5 July), Athens, Greece.
32. Nrayan, D. 2002. Impacts of Tourism on Economic and Demographic development in a rural Spanish pueblo, University of Central Oklahoma.
33. Rossana, G. 2007. Tourism and the city, opportunity for regeneration.
34. Rayan, Ch. 1995. Recreational tourism, a social science perspective, Routledge, New York.
۱۴. قدیری معصوم، مهرسا مینایی و علیرضا دربان آستانه، ۱۳۹۹. نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه گردشگری روستایی در نواحی روستایی شهرستان خور و بیابانک، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۹، شماره ۳۲، صفحات ۳۳-۴۲.
۱۵. گراتسل، کارلر و روبرت کوستکا، ۱۳۸۴. اولین پژوهش جامع علمی و فرهنگی درباره دماوند بلندترین کوه ایران، ترجمه ایرج هاشمی‌زاده، تهران، نشر هادیان.
۱۶. مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵. نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن. شهرستان آمل.
۱۷. مختاری، داود، شهرام روستایی و وحید امامی‌کیا، ۱۳۹۹. تحلیل رابطه بین انگیزه‌های گردشگری شهروندان کلانشهر تبریز و مقاصد گردشگری آنها در استان آذربایجان شرقی با رویکرد ژئوتوریسم، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۵۹، صفحات ۱۸۴-۱۷۱.
۱۸. متولی طاهر، نرگس، بهمن صحنه و علی‌اکبر نجفی‌کانی، ۱۳۹۷. تحلیلی بر عملکرد خانه‌های دوم بر توسعه پایدار روستاهای کوهستانی، موردی: بخش چهاردانگه شهرستان ساری، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۲۱، شماره ۱، صفحات ۱۵۹-۱۳۳.
۱۹. نجفی‌کانی، علی‌اکبر، ۱۳۹۸. چالش‌ها و تنگناهای توسعه اقتصادی در نواحی روستایی، موردی: بخش داشلی‌برون شهرستان گنبد، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره ۲۹، صفحات ۱۶۸-۱۵۱.
۲۰. نجفی‌کانی، علی‌اکبر، ۱۳۹۷. بررسی چالش‌ها و فرصت‌ها فراروی توسعه توریسم در روستاهای ساحلی، موردی: روستاهای شهرستان بابلسر، فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۲۷، صفحات ۱۵۴-۱۴۳.
21. AP, J. and Crompton, J. 1998, Development and Testing a Tourism Impact scale, Journal of Travel Research, Vol. 37.
22. Doswell. R. 1997. Tourism: Effective Management make Different Butterworth and Heineman.
23. Hall, C. and Page, S. 2001. The